

Vabariigi Valitsuse määruse
„Keema järvede kaitseala kaitse alt väljaarvamine”
SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Vabariigi Valitsuse määrus „Keema järvede kaitse alt väljaarvamine” on ette valmistatud looduskaitseaduse § 10 lõike 1 alusel.

Eelnõukohase määrusega arvatakse seoses looduskaitsete väärtuste kadumisega kaitse alt välja Keema järvede kaitseala, mis asub Võru maakonnas Võru vallas Keema ja Udsali külas ja tunnistatakse kehtetuks otsused, millega võeti kaitseala kaitse alla. Ala looduskaitse alt väljaarvamise kaotatakse alal kehtinud looduskaitsete piirangud.

Kaitstava loodusobjekti kaitse alla võtmise otsuse kehtetuks tunnistamisel kohaldatakse looduskaitseaduse § 13 lõike 1 kohaselt looduskaitseaduse §-des 8 ja 9 sätestatut.

Vabariigi valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti kaitse planeerimise spetsialist Kerttu Elm (tel 680 7913, e-post kerttu.elm@keskkonnaamet.ee), eelnõu vastavust looduskaitseadusele ja seletuskirja nõuetekohast vormistust on kontrollinud Keskkonnaameti kaitse planeerimise büroo juhtivspetsialist Eleri Laidma (tel 680 7911, e-post eleri.laidma@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna jurist Maiu Paloots (tel 730 2244, e-post maiu.paloots@keskkonnaamet.ee) ja keeleliselt on toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee). Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumite vahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson, (tel 626 2880, marika.erikson@envir.ee). Ekspertdihinnangu on andnud Pille Tomson. Kohapealsete vaatluste põhjal on hinnangu andnud Keskkonnaamet.

2. Eelnõu sisu, kaitse alt välja arvamise põhjendus

Keema järved on kaitse alla võetud enne Eesti Vabariigi taasiseseisvumist asjaomase ametiasutuse otsusega.

Eesti Vabariigi taasiseseisvumise järel võeti kõik seni kaitse all olnud objektid riikliku kaitse alla. Tulenevalt Ülemnõukogu 23. veebruari 1990. a otsuse „Eesti NSV seaduse „Eesti looduse kaitse kohta” kehtestamine” punktist 4 laieneb alates 15. märtsist 1990. a looduse kaitse ja kasutamise seotud suhetele, mis on tekkinud enne 15. märtsi 1990. a, Eesti NSV seaduse „Eesti looduse kaitse kohta” kehtivus.

9. juulil 1994. a jõustunud kaitstavate loodusobjektide seaduse § 30 lõige 6 sätestas, et kõik enne nimetatud seaduse jõustumist moodustatud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord jäävad kehtima kuni nimetatud seadusega sätestatud korras uue kaitse-eeskirja rakendamiseni niivõrd, kui võrd need ei ole vastuolus kehtiva seadusega. Looduskaitseaduse § 91 lõige 1 kohaselt enne selle seaduse jõustumist kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord jäävad kehtima kuni nimetatud seaduse alusel uue korra kehtestamiseni või kaitsekorra kehtetuks tunnistamiseni.

Looduskaitseseaduse § 7 kohaselt on kaitse alla võtmise, sealjuures ka kaitse jätkamise eelduseks loodusobjekti ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus, rahvusvahelisest lepingust tulenev kohustus või kui see on vajalik nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50) või Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.01.2010, lk 7–25) rakendamiseks.

Arvestades looduskaitseseaduse § 8 lõiget 4 võib jätta loodusobjekti kaitse alla võtmata või loobuda objekti kaitsest, kui see ei ole otstarbekas. Otstarbekuse korral hinnatakse eelkõige seda, kas on olemas alternatiivseid meetmeid, mis aitaksid loodusobjekti ohustavaid tegureid vähendada või vältida.

Looduskaitseseaduse § 13 lõikest 1 tulenevalt kohaldatakse loodusobjekti kaitse alla võtmise otsuse kehtetuks tunnistamisel sama seaduse §-des 8 ja 9 loodusobjekti kaitse alla võtmise kohta sätestatud. Looduskaitseseaduse § 10 lõike 1 kohaselt võtab kaitseala kaitse alla Vabariigi Valitsus ning lähtudes eeltoodust ja haldusmenetluse seaduse § 68 lõikest 2 tunnistab senise kaitse-eeskirja või kaitsekorra kehtetuks samuti Vabariigi Valitsus. Kehtetuks tunnistatakse kõik kaitseala kaitse alla võtmist puudutavate otsuste vastavad osad.

Keema järvede kaitse alt väljaarvamise otsuse tegemisel analüüsiti esmalt seda, kas loodusobjektil on jätkuvalt olemas kaitse alla võtmise eeldused, ja seejärel, kas kaitse jätkamine kaitstava loodusobjektina nende eelduste säilitamiseks on vajalik.

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Keema järvede kaitse alla võtmise eesmärk 1962. aastal oli vältida kohaliku tähtsusega veekogude loodusliku üldilme rikkumist. 1985. aastal määrati Keema järved oluliseks puhkealaks. Kaitsealal oli keelatud metsa lageraied, igasuguste kaeviste (kruusa-, liiva- ja savikarjäärid) rajamine, veekogude kallaste rikkumine, vete risustamine ja reostamine ning kooskõlastuseta veepinna alandamine ja tõstmine.

Pille Tomsoni 1999. aastal koostatud ekspertiisi kohaselt ei asu kaitsealal haruldasi maismaakooslusi ega kaitsealuseid liike. Ka suur osa alal leiduvatest puistutest on sekundaarsed põllumaale kasvanud metsad, millest vanemad sūrja- ja laanemetsa tüüpi puistud paiknevad tagastatud talumaadel ning on nüüdseks majandatud. Seda kinnitasid ka Keskkonnaameti kohapealsed vaatlused 2016. aastal. Ekspertiisi kokkuvõttes on välja toodud, et kuigi ala vāarib kaitse all olemist peamiselt maastiku tõttu, siis riiklikku kaitset ala siiski ei vaja, kuna ei ole laiemalt tuntud (nagu on näiteks Verijärve MKA, Haanja LP ja Otepää LP).

2006. aastal on Keskkonnaministeeriumi keskkonnateenistus teinud kohalikule omavalitsusele ettepaneku võtta Keema järvede ala üldplaneeringuga kaitse alla kohalikul tasandil, mille kohta on Sõmerpalu valla üldplaneeringus ka vastavad ettekirjutused. Vaatamata sellele, ei ole kohalik omavalitsus selles suunas ühtegi sammu astunud. Kui Keskkonnaamet 2016. a uuesti vastavasisulise küsimuse tõstatas, selgus, et kohalik omavalitsusel ei ole ala riikliku kaitse alt väljaarvamisel vastuvāiteid ning muutunud oli ka seisukoht ala kohalikul tasandil kaitse alla võtmise osas. Kohalikul omavalitsusel edasised plaanid ala suhtes puuduvad ning leiab, et endise kaitseala kaitse on piisav ka läbi rohevõrgustiku ja kalda- ja veekaitse piirangute.

Keskkonnaregistris puuduvad sissekanded kaitsealuste liikide kohta. Keskkonnaregistris on registreeritud elupaigad vähe- kuni kesктоitelised kalgiveelised järved (Keema järv) ning

looduslikult rohketoitelised järved (Maru järv). Järve elupaigad on hinnatud keskmise (C) väärtusega. Kaitseala suurim väärtus on Keema järv, mis on Eestis sügavuselt kuuendal kohal (27,5 m). 2016. aastal tuvastati, et väiksemad järved on hakanud kinni kasvama.

Eelnevast tulenevalt võib väita, et kaitse alla võtmise eeldusteks on ala maastik ja järved. Keskkonnaameti poolt 2016. aastal kohapealsel vaatlusel on aga leitud, et tegemist ei ole Eesti kontekstis vaadatuna esindusliku alaga. Keema järvede kaitsealal ei ole maastikuelemente, millele oleks ette näha otseseid ohutegureid, kui alal puuduks kaitseriim.

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Järvedele on võimalik ohutegur metsaraie, mis võib põhjustada erosiooni ning liigsete toitainete järve sattumist. Ohutegur on ka Orajärve paisutamise lõpetamine, millega kaasneb veetaseme langus. Samas ei mõjuta Orajärve veetaseme alandamine oluliselt Keema järve, mis on ala suurim väärtus.

Kuigi üks kaitse jätkamise põhjusi võiks olla järvede kaitse, siis ei ole see otstarbekas, kuna järvede puhul jäävad ka ala kaitse alt välja arvamisel kehtima looduskaitsealadest ja veeseadusest tulenevad kalda- ja veekaitse piirangud (näiteks ehitamisele, raietele ja väetiste kasutamisele), mis on piisavad veekogude hea seisundi säilitamiseks.

Sõmerpalu valla üldplaneeringus on välja toodud ettepaneku tegemine Keema järvede riikliku kaitse alt välja arvamiseks ning seejärel ala kohaliku kaitse alla arvamiseks. Ala on üldplaneeringu järgi sobilik loodussõbraliku puhkemajanduse edendamiseks ja puhkemaastiku väljaarendamiseks ning on seetõttu arvatud rohelise võrgustiku alaks. Alal on jätkuvalt puhkemajanduslik väärtus, kuid ala riikliku kaitse alt välja arvamine ei vähenda ega ohusta seda. Puhkemajanduslikku väärtust saab säilitada ka ilma riikliku looduskaitse abita ning seda on otstarbekam korraldada kohaliku kogukonna ja omavalitsuse koostöös. Rohelise võrgustiku ala toimimist ei tohi ehitus- ja arendustegevuse käigus ohtu seada, see tagab ka edaspidi ala puhkemajandusliku väärtuse säilimise. 2016. aastal kohtuti taas Sõmerpalu Vallavalitsuse esindajaga ja arutati seda teemat ning selgus, et kohaliku kaitse alla ei ole seda ala enam plaanis võtta, kuid vald on jätkuvalt nõus ala riikliku kaitse alt välja arvamiseks.

3. Menetluse kirjeldus

Keskkonnaamet koostas Keema järvede kaitse alt välja arvamise kavatsuse, mida tutvustati kohalikele vallavalitsusele ja maaomanikele 10. novembril 2016. a saadetud kirjade teel. Ettepanekuid väljatöötamiskavatsuse kohta oli võimalik esitada kuni 30. novembrini 2016. a. Tagasiside saabus vallalt ja ühelt maaomanikult, kes mõlemad olid ala riikliku kaitse alt välja arvamiseks nõus.

Vabariigi Valitsuse määruse „Keema järvede kaitseala kaitse alt välja arvamine” avalik väljapanek toimus ajavahemikul 17.05–22.06.2017 Keskkonnaameti Võru kontoris. Teade avaliku väljapaneku kohta ilmus väljaandes Ametlikud Teadaanded, üleriigilise levikuga ajalehes Õhtuleht ja maakondliku levikuga ajalehes Võrumaa Teataja 16. mail 2017. a. Keskkonnaamet tegi menetlusosalistele ettepaneku avalikku arutelu mitte korraldada.

Looduskaitsealadest § 9 kohase kaitse alt välja arvamise menetluse käigus saadeti 12-le kinnisasja omanikule avaliku väljapaneku kohta väljastusteatega kiri, millele oli lisatud määruse eelnõu ja seletuskiri. Määruse eelnõu ja seletuskiri saadeti e-kirjaga kahele kinnisasja omanikule, Maanteeametile, Sõmerpalu Vallavalitsusele ja Võru Maavalitsusele. Kirjad

sisaldasid teadet, et juhul, kui pretensioone ega ettepanekuid ei esitata, loetakse, et menetlusosaline on kaitse-eeskirja eelnõus sätestatuga nõus. Määruse eelnõu kooskõlastas Maanteeamet. Kõigi teiste asjasse puutuvate isikute ja asutuste poolt kooskõlastati eelnõu vaikimisi.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Euroopa Liidu õigus ei reguleeri otseselt määruse eelnõus käsitletud küsimusi.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Maamaksuseaduse § 4 lõike 2 kohaselt makstakse looduskaitseaduse §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt maamaksu vastavalt 50% maamaksumäärast. Sellega korrigeeritakse valdade eelarvesse laekuva ja riigieelarvest kompenseerimist vajava maamaksu suurust. Kuna määrusega arvatakse nimetatud objekt kaitse alt välja, siis määruse jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuarist alates hakkavad nende kinnistute omanikud maamaksu maksma vastavalt üldisele korrale. Kuna 123,7 ha varem piiranguvööndisse jäävast alast arvatakse looduskaitse alt välja, laekub maamaksu Võru vallale ligikaudu 140 eurot aastas rohkem.

Kaitse alt välja arvatav Keema järvede kaitseala ei kuulu Natura 2000 võrgustikku. Riigile omandamise ja planeeringute osas mõju ei ole. Alale ei jää poollooduslikke kooslusi ja alal ei ole registreeritud kaitsealuseid liike.

Määruse jõustumisel puudub oluline mõju loodus- ja elukeskkonnale, kaitstavate liikide ja elupaikade seisund ei muutu, samuti puudub mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele. Määruse jõustumine ei puuduta rahvusvaheliste kohustuste täitmist ega too kaasa uute organisatsioonide moodustamist.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Määruse vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministeeriumitega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium kooskõlastas eelnõu märkusteta. Ülejäänud ministeeriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.

Jüri Ratas
Peaminister

Siim Kiisler
Keskkonnaminister

Heiki Loot
Riigisekretär